

Vista de Lliurona (Foto de Joaquim Fort de Ribot)

LLIURONA

Enfilem la muntanya del Caritg, per un camí que s'entafora entre matolls, esparvuleres sense espàrvuls, rebrots d'alzina i pedres esmolades de tant passar i traspasar. A mida que remunta veiem la vall d'Albanyà allargassada en el verd dels sembrats, trencats, aquí i allà, per rectangles de terra nua i per l'espurneig dels camps de naps en flor que fan l'ullet al sol que no gosa trencar l'aiguabarreig dels núvols. Després, així que el corriol planeja, entrem en un bosquet de pins que, amb tot i que pugen només tres pams de terra, tenen al capdamunt l'embolcall cotonós que les processonàries han teixit, per rovellar les fulles i emmalaltir la rel. Em fan pensar en el garbuix de sucre que, en un instant, elaboren els improvisats pastissers de les parades de Santa Creu, per engrescar als menuts que passen per anar als cavallets. Pugem encara un xic més i arribem a «La Parada», la masia des de la qual es domina una extensa panoràmica, amb el poble d'Albanyà als peus que sembla, més que un poble, una bugada estesa al marge del riu. A mà esquerra, la serra-

Montserrat VAYREDA i TRULLOL

lada que comença al Puig de Bassegoda, estira i arronça la llarga teoria dels seus geps i protuberàncies.

Després d'una breu estona de repòs, que ens permet mercadejar un cistell de múrgules acabades de collir, reemprenem l'ascensió que, cada vegada, ens sembla més vertical, però que anem guanyant a despit d'un camí pedregós, més apropiat pels matxos i les cabres que pels peus dels improvisats excursionistes. El viarany, no ens pot oferir res més que pedruscall i alguna que altra flor de color blau i tija llarga que fins pot arribar a introduir-se pel forat de l'orella de qui l'ha escollida per arracada.

Amb tot, i a mida que avancem en l'escalada, l'espadat s'escurça, perquè tot costejant l'esquerpa i solitària muntanya, la vall es va enfonsant més i més. Quan arribem al cim, ja ens sembla tenir-ho tot guanyat, i ens hi girem d'esquena. Travessem el collet, i anem en busca de Lliurona més amagada que una múrgula, entre vessants que ens són del tot desconegudes.

Creuem una pineda força extensa i una carretera feta per desemboscar, fins que trobem altres camins que serpentegen entre alzines i que ens porten allò allà on ja trobem els primers senyals de redòs habitat, amb alguna que altra paret seca, seguint la qual anem a parar al peu d'un pujolet on hi ha una masia deshabitada si hem de jutjar per les feixes ermes que la volten i les finestres closes, que no ens poden mirar. Ens embosquem de nou seguint un corriol d'aquells que no solen mancar a les pel·lícules de Bergman, per arribar finalment, a una mena de comarola folrada d'herba seca on hi ha una creu de terme i un cotxe de matrícula francesa abandonat. Però, on és Lliurona? No la sabem descobrir enlloc. Avançant un xic més, podem veure, com ficades dintre una cassola de terrissa que ha perdut el vernís, quatre o cinc masies escampades on encara sembla moure-s'hi algú. El lladruc d'un gos ens ho certifica. El poble, però, encara no es deixa atrapar. Tirant endavant, guiats per una altra marginada que s'estira al peu d'un camí amb fums de carretera, i, en arribar a la punta, només de girar-nos, veiem el poble de Lliurona encastat al mig d'un angle on convergeixen dues vessants de muntanya. Es un poble minúscul, de mitja dotzena de cases, d'un color terrós tocat de malva, amb la gràcia d'una església romànica que dóna to al ben dibuixat conjunt. El contemplem llargament, encimbrallat al damunt de la roca, i després, tanquem els ulls per obrir-los de nou en aquell temps, on a dins de la cassola de terrissa, s'hi cuinaven collites, hi transitava bestiar, s'hi llaurava i batia, perquè la vida, dura i austera, seguia bategant en mig d'aquestes cloterades muntanyenques.

Sí, segueixo amb els ulls, el grup d'homes joves que tornen del bosc amb la destrat al

muscle, i, un xic més endarrera d'ells, veig un matxo amb les sàrries plenes de carbó, precedit pel llenyataire que el mena. Sobre aquest camp de primer terme, s'hi blinquen dues dones vestides de negre que deuen arrabassar la cugula del sembrat, i, enllà, a ran del poble, en l'hort de sota la rectoria, destrio al rector que amb la sotana arromangada, està cavant les faves. El Puig de Bassegoda està clafert de llum i l'envia al poble com si volgués fer brillar les rimeres de blat de moro, que pengen a les bigues de les cases. Un crit ressona al lluny, i a prop, sento batre la pala qu'eempunya la dona que renta al petit safareig de sota la font. Vora la pomera florida on acaba la feixa, la silueta d'un vailet, em diu, pels gestos, que està escorxant una guilla. Passa un home, carregat amb un feix de llenya i li engalta:

— Aquesta ja no fa nosa, noi, s'ha d'anar per una altra.

Una xemeneia llança glops de fum; d'una quadra propera m'arriba una bufarada agra i calenta; faig uns passos endavant i m'assec sobre un marge. Miro es nou Lliurona i considero que si les quatre cases d'avui no són més que un punyat d'avellanes esclovellades, l'església és encara una nou que ningú no ha pogut esberlar, per més que no tingui campanes ni capella per tocar-les. Vista de lluny, només de lluny, però, té un cert encís, per més que la solitud que l'envolta sembli aclaparar-la. Es un poble que està fent els darrers badalls d'una agonia que ja fa temps que dura. Passem ran de l'antic hostal que algú ha emblanquinat de nou però que resta tancat i barrat, i poc després, a tocar del cementiri, quadriculat i mut, per aturar-nos davant de la font amb la que bescamviem la set per la frescor.

Dinem, tot clavant els ulls a aquesta reduïda vall, on no veiem més senyals de vida que un home carregat amb un feix d'herba, i una dona, negra com un escarbat, que travessa el poble i que amb lentitud també agònica, se'n vé cap a nosaltres. Ben aviat ens assebeta que ella i el seu marit, que passa dels vuitanta anys, són els únics estadants del poble, i que només dues o tres masies de la cassola estan habitades. Ens diu també que ja no tenen capella que pugui a dir-hi missa, i que si d'homes joves ja no en queden, amb prou feina de vells.

Bllncada com un cep, arraulida sota el pes del dolor, ens acompanya fins al poble i ens ensenya l'església que sota l'advocació de Sant Andreu resta closa, qui sap si per sempre. La nau ha estat reformada, perquè també aquí la guerra civil va encendre-hi la foguera. Les reformes, però, l'han despersonalitzada per més que l'exterior, amb la seva portalada del segle XI, mantingui encara la gràcia del nostre romànic que tan bé encaixa sempre amb la humilitat d'aquests racons bosquetans, entaforats entre

mntanyes. El que sí fa pena és la resta del poble. Excepció feta de la rectoria on ells habiten, ja no hi ha cap casa amb teulada. Portes esbaldrades, obertes, des d'on podem veure xemeneies de campana com paperines cap per vall, cuines amb una dotzena de rajoles del setcent que encara brillen, bigues caigudes, parets enderrocades, desferres que pengen, i, a fora, una pomera en flor, indiferent a la incúria, a l'oblit, a la mort.

La bona dona ens convida a entrar dins la casa que habita, de parets fumades, amb estris que de tan humils, ni arriben a utilitaris.

Sobre la taula, un ram de jonquillos d'un groc rabiós. La dona escarbat, —beneïda sigui! — encara té esma de collir flors silvestres. Ens fa sortir a la galeria per fer-nos compartir el seu secret. Obra un forat del terra, una petita trampa, al fons de la qual veiem una amostada de conills que masteguen l'herba que ella els tira des de dalt. Això la fa estar contenta. Té una cosa viva vora seu, que l'acompanya, en la que pensa, per la que treballa, que li fa apressar al pas d'escarbat reumàtic per senderes i marges.

Des de la galeria, penjada sobre la vall, donem una última mirada a aquest racó de món. Encara hi ha uns quants camps cultivats, encara el blat verdeja, encara veiem algú que es mou al lluny, sí, encara, encara. Però tot està signat per la mort. Lliurona és com un arbre centenari que el temps ha marcat per fer-lo

caure definitivament. Ens dol, però ho sabem comprendre. Està a una hora i mitja, a peu, del poble més proper, Albanyà, i s'ha de servir d'un camí de cabres per arribar-hi. No té llum, no té hostal, no té escola, no té botiga, no té metge, no té mestre, no té capellà... no té... Quantes coses no té la petita Lliurona! Té, només, la solitud, el silenci, l'aïllament, i quatre vells arrapats al que senten tan seu perquè hi han esmerçat llargs anys d'esforç i de treball, en defensa d'una terra agraïda, però dura. Nosaltres, l'abandonem sota un plugim d'abril minúscul i feble com la rosada. Deixem enrera les cases, l'església, la pomera florida, la font, el camí. Tot es torna elegia, mentre anem desteixint les passes que ens hi han dut. Passem ran de la creu de terme, del cotxe abandonat, que gairebé ens sembla antiluvà, travessem la carretera, la pineda, el collet, iniciant la davallada que ens porta de nou a Albanyà, on ens espera el cotxe, i amb ell, la ciutat, l'asfalt, els llums, les veus, el moviment.

A la nit, davant l'aparell de la televisió que ens va servir anuncis amb una rapidesa que arriba a fer-se irritant, Lliurona, la petita Lliurona amagada com una múrgula que pocs saben trobar, ja no és res més que un somni, evanescent com tots.

13 abril del 1970

NOTA

Quatre anys després d'haver escrit aquest article, fins ara inèdit, ens diuen que a Lliurona ja no hi resta ningú.